

*Guna Pudule
Latvijas Universitāte, Latvija*

IESPĒJAS PARTNERĪBAS VEIDOŠANAI KARJERAS IZGLĪTĪBĀ VISPĀRIZGLĪTOJOŠĀS SKOLĀS

Abstract

For schools to be capable of providing schoolchildren with efficient education in the context of today's economical conditions, it does not suffice simply to maintain the education standard regulated by the State. Society demands from school not only a person with professional knowledge, but also an individual with creative and good communicative competence, willingness to develop themselves, flexibility, strong sense of responsibility, with self-management and self-organization skills, the ability to adapt to changes, as well as to enhance their living standard and career.

In Latvia, with the support of Europe, the system of support of career development is made, which is one of the elements of career education, the aim of which is to provide every student with opportunities and support in gaining the type of knowledge, skills and attitude that would allow to fully integrate into society, labor market, as well as to sensibly fulfill themselves in life.

Nevertheless, despite all the stated points in the normative documents regarding the supportive undertakings in career development, education, preparing pupils for life, as well as the countless undertakings (projects, programs), co-financed by the European Social Funds, for promoting and improving the availability of career services in Latvia, the data of research shows that pupils do not have the necessary skills for life and that pupils are not ready for life, especially in the context of the current economic circumstances. One of the reasons could be insufficient attention paid to carrying out career education at schools.

Today, in our economical situation and years of changes, the partnership relationships are of vital importance for management of the enterprise. The development of the partnership with employers, other education establishments, institutions and local governments, parents could be one of the ways to guarantee an effective career education at schools.

Partnership could be one of the ways how these social groups could be joined, respecting the interest of each partner and in the meantime following common values and putting forward common goals.

Based on the analysis of theoretical literature, on the analysis of legislative documents, the purpose of the research is to find opportunities for development of partnership in career education in the comprehensive schools of Latvia.

Atslēgas vārdi: karjeras izglītība, integrācija izglītības procesā, partnerība

Ievads

Globalizācija, nemitīgās sociāli ekonomiskās pārmaiņas, nestabilitāte ekonomikā, darba tirgū, demogrāfiskā situācija valstī nosaka nepieciešamību sekmēt tādu kompetenču apguvi, kas ļautu personām pilnveidot savas zināšanas un prasmes gan formālajā, gan neformālajā izglītībā, un dotu iespēju labāk adaptēties sociālajā vidē, pielāgoties mainīgajām darba tirgus prasībām un veidot savu karjeru.

Darba tirgus strukturālās izmaiņas un nestabilais darbaspēka pieprasījums dažādās profesijās aktualizē ne tikai jaunu kritēriju izveidi cilvēkresursu sagatavošanai nodarbinātībai, bet arī jaunas pieejas nepieciešamību karjeras veidošanā. Par vienu no nozīmīgākiem instrumentiem indivīdu nodarbinātības jautājumu risināšanai mūža garumā vairāki pētnieki - P. Plants (*Plant*),

A. G. Vots (*Watts*), D. Hjūza (*Hughes*), R. Vorinens (*Vourinen*) saskata karjeras atbalsta izveidi un pieejamības nodrošināšanu visiem iedzīvotājiem (Jaunzeme 2011: 27).

Daudzās pasaules valstīs ir izveidotas karjeras attīstības atbalsta sistēmas (KAAS), kuru mērķis ir palīdzēt attīstīt un paaugstināt darba tirgus dalībnieku karjeras kompetenci, pārvarēt grūtības un problēmas karjeras attīstības ceļā, uzlabot karjeras konkurētspēju, padarot darbiniekus efektīvi funkcionējošus un konkurētspējīgus, jaunajām ekonomiskajām prasībām piemērotus. (Landzmane, Landzmanis 2009: 2).

Iepazīstoties ar pieejamajiem materiāliem par karjeras atbalsta sistēmām citās Eiropas Savienības valstīs, jāsecina, ka vienotas karjeras attīstības atbalsta sistēmas Eiropā nav, taču izglītības iestādēs tiek nodrošināta karjeras izglītība un gan izglītības iestādēs, gan pašvaldības un valsts organizācijās, gan privātajos birojos darbojas dažāda veida karjeras speciālisti (karjeras konsultanti, karjeras menedžeri, karjeras treneri, karjeras izglītības skolotāji u.c.), kas rūpējas par karjeras kompetences apguvi (Pudule 2010: 261).

Arī Latvijā 2006.gadā pēc Eiropas Savienības pieprasījuma tika izstrādāta koncepcija “Karjeras attīstības atbalsta sistēmas pilnveidošana”, kas definē tobrīd aktuālākās problēmas karjeras izglītībā un nosaka valsts institūciju (tobrīd 3 ministriju un 4 ministrijām pakļauto aģentūru, centru) un pašvaldību funkcijas un atbildību. Koncepcija nosaka arī to, ka karjeras izglītības pasākumi ir veidojami kā integrēta, pēctecīga programma, kas organiski iekļaujas pamatzglītības un vidējās izglītības procesā.

2007.gada 23.februārī ar Ministru kabineta rīkojumu Nr.111 tika apstiprinātas Mūžizglītības politikas pamatnostādnes 2007.-2013.gadam, kurā viena no plānotajām aktivitātēm ir nodrošināt karjeras pakalpojumus, karjeras atbalsta pasākumus, tostarp arī skolās, kas varētu nodrošināt izglītības un mācību piedāvājuma elastīgumu un atbilstību darba tirgus prasībām.

2006.-2010.gada Izglītības un zinātnes ministrijas viena no prioritātēm bija karjeras izglītības atbalsta pasākumu paplašināšana, bet 2007.-2013.gadā tiek turpināts uzsāktais, nosakot uzdevumus karjeras izglītības pilnveidei jauniešu motivētas un apzinātas tālākās izglītības iegūšanai un savas karjeras veidošanai.

Savukārt vispārējās izglītības normatīvie dokumenti (Izglītības likums, Vispārējās izglītības likums un standarti) nosaka, ka skolai ir jānodrošina iespējas skolēnam apgūt zināšanas, prasmes, kas nepieciešamas personības attīstībai, izaugsmei, pilsoniskai līdzdalībai, nodarbinātībai, sociālajai integrācijai, izglītības turpināšanai, ka jāizkopj indivīda prasmes patstāvīgi mācīties un pilnveidoties, ka jāmotivē skolēns mūžizglītībai un karjeras izvēlei, ka jānodrošina iespējas skolēnam apgūt zināšanas dzīvei.

Tomēr, neskatoties uz normatīvajos dokumentos noteikto par karjeras attīstības atbalsta pasākumiem, izglītību un skolēnu sagatavošanu dzīvei, kā arī neskaitāmajām Eiropas Sociālā fonda līdzfinansētajām aktivitātēm (projektiem, programmām) Latvijā karjeras pakalpojumu pieejamības veicināšanā un uzlabošanā, pētījumu dati liecina par to, ka skolēniem nav dzīvei nepieciešmo prasmju un skolēni nav gatavi dzīvei, īpaši šī brīža ekonomiskajos apstākļos. Viens no iemesliem varētu būt nepietiekamā starpinstitucionālā sadarbība gan valsts un pašvaldību līmenī, gan skolas līmenī, arī nepietiekamā sadarbība skolai ar darba devējiem, uzņēmējiem, ģimeni un pašvaldību.

Šodienas ekonomiskajā situācijā un pārmaiņu laikā iestādes vadīšanā par aktuālītāti kļūst partnerattiecību veidošana. Tas varētu būt viens no veidiem, kā sekmīgi nodrošināt karjeras izglītības īstenošanu vispārizglītojošās skolās, nodrošinot skolēniem dzīvei nepieciešamās prasmes, tostarp arī karjeras vadības prasmes.

Darba mērķis ir, pamatojoties uz teorētiskās literatūras un normatīvo dokumentu analīzi, novērojumiem un iepazīto citu valstu pieredzi, apzināt un analizēt iespējas partnerības veidošanai karjeras izglītībā vispārizglītojošās skolās Latvijā.

Pētījuma metodika

Pētījumā izmantotās metodes: zinātniskās literatūras teorētiskā analīze, normatīvo dokumentu analīze, citu valstu pieredzes analīze.

Diskusija

Lai šodienas ekonomiskajos apstākļos skolas nodrošinātu skolēniem kvalitatīvu izglītību, nepietiek tikai ar valsts izglītības standarta ievērošanu un īstenošanu. Sabiedrība no skolas pieprasa tādu personību, kas spēj un prot sevi attīstīt, pilnveidot, kas ir elastīga, kas prot pielāgoties straujajām, nemitīgajām pārmaiņām, kas prot pilnveidot savu dzīves kvalitāti, savu karjeru.

Karjera 21. gadsimtā ir process, kurā indivīds efektīvi (mērķtiecīgi, sistēmiski, plānveidīgi) izmanto un vada visus viņam pieejamos resursus savu mērķu sasniegšanai kādā no dzīves jomām (darbā, brīvā laikā, ģimenē) un lomām (kā skolēns, kā students, kā darba ņēmējs, kā darba devējs, kā tēvs, kā māte u.tml.) visa mūža garumā, tādā veidā indivīdam pašrealizējoties. (Pudule 2010: 262)

Veidojot karjeras izglītības saturu, izvēloties atbilstošās mācību metodes karjeras izglītības īstenošanā, ir jāņem vērā bērna/skolēna personības attīstība un arī karjeras attīstība,

kuru nosaka 2 faktoru grupas - iekšējie determinanti (psiholoģiskie, bioloģiskie faktori) un situatīvie determinanti (sociālā struktūra, sociāli ekonomiskie apstākļi, nodarbinātība, skola, sabiedrība, ģimene) (Paszkowska-Rogaz, Ardelean 2010: 27). Abas faktoru grupas savstarpēji mijiedarbojas, respektīvi, bērns attīstas mijiedarbībā ar ārējo, apkārtējo vidi. Minēto faktoru grupas var uzskatīt par indivīdam nepieciešamajiem resursiem, kuru prasmīga izmantošana, vadīšana ļautu viņam sasniegt iecerēto mērķi, gūt panākumus, nodrošinot sevis jēgpilnu eksistenci, realizējot sevi kādā no dzīves jomām un lomām, respektīvi, pašrealizēties. Šo resursu pārzināšana un prasmes tos lietderīgi izmantot, vadīt dažādās dzīves situācijās savu mērķu sasniegšanai veido karjeras kompetenci.

Jēdziens „karjeras kompetence” ir iekļauts vairāku valstu karjeras attīstības atbalsta sistēmu (KAAS) dokumentos, un tie paredz šīs kompetences apguvi izglītības iestādēs, integrējot izglītības procesā.

Karjeras kompetenci veido:

- zināšanas par sevi (fiziskās un rakstura īpašības, emocionālās iezīmes, intereses, vērtības, prasmes)
- informācija un zināšanas par izglītības iespējām un darba pasauli (par profesijām, kādās izglītības iestādēs var apgūt izvēlētas profesijas, par darba tirgū pieprasīto utt.),
- dažādu iemaņu, prasmju un attieksmju kopums, kas nepieciešamas personībai, lai veiksmīgi iekļautos izglītības un darba tirgū, kā arī veiksmīgi spētu sevi realizēt dzīvē (karjeras vadības prasmes, kas sevī ietver prasmi mācīties, lēmumu pieņemšanas prasmes, savu interešu, spēju un iespēju samērošanas prasmes, izdevīguma saskatīšana un prasme to izmantot, sociālās prasmes, pilsoniskās prasmes, starpkultūru prasmes) .

Karjeras izglītības mērķis ir nodrošināt skolēnam iespējas un atbalstu karjeras kompetences apguvei.

Lai nodrošinātu kvalitatīvu karjeras izglītības satura īstenošanu, karjeras kompetences veidošanu un attīstīšanu, nepietiek vien ar skolas iekšējiem resursiem (tai skaitā cilvēkresursi, finanšu resursi, IT resursi utt.). Karjeras kompetences saturs norāda uz to, ka to nevar kvalitatīvi apgūt viena mācību priekšmeta ietvaros vai kādu atsevišķu skolas/klases organizēto pasākumu ietvaros, tas ir jāintegrē visā izglītības procesā, piedaloties un sadarbojoties ne tikai visam skolas pedagoģiskajam un atbalsta personālam, bet arī ārpusskolas institūcijām.

Viens no veidiem, kā sekmīgi realizēt karjeras izglītības īstenošanu skolās, ir partnerību veidošana. Pirmkārt, kā uzskata vadībzinātņu speciālisti (Stephen R.Covery, I.Kalve, Skots

Katlips, Alens Senters, Glens Brūms), partnerība ir viens no veidiem, kā darbinieki var sevi realizēt radošāk un, otrkārt, tas ir veids, kā organizācijai efektīvāk sasniegt savus izvirzītos mērķus, šajā gadījumā nodrošināt skolēnam iespējas un atbalstu karjeras kompetences apguvei, jo partnerībā, visiem kopīgi darbojoties, rodas papildus enerģija - sinerģija (synergistic culture). (Covery 2004: 163). Tātad, partnerība varētu nodrošināt dinamiskāku karjeras izglītības īstenošanas procesu, ar optimālāku patēriņu un labākiem rezultātiem.

Jāatzīst, ka Latvijā jēdziens „partnerība”¹ izglītībā ir jauns. Publiskajā telpā vairāk tiek runāts par sadarbību². Sadarbības partneriem var būt kopīgs mērķis, kopīgi uzdevumi vai – katram savs mērķis un uzdevumi, taču ir savstarpējs atbalsts kāda mērķa sasniegšanā. Gan partnerība, gan sadarbība ietver sevī darbību, kas ir savstarpēji saskaņota, taču sadarbība ir balstīta uz savstarpēju atbalstu un palīdzību tad, kad tas ir nepieciešams vienai vai otrai pusei, vai abām pusēm tas ir izdevīgi, taču nav skaidri noteikta pušu atbildība par sasniegtajiem rezultātiem, atbildību par sasniegto rezultātu uzņemas tā puse, kurai sadarbība ir vairāk nepieciešama kādu konkrētu mērķu realizēšanā. Partnerība uzliek atbildību visām iesaistītajām pusēm, respektīvi, atbildība tiek dalīta („copartnership” – partnerība ar vienādu līdzdalību, atbildību).

Eiropā par partnerību izglītībā tiek runāts jau 2000.gadā, kad “Mūžizglītības memorandā” Eiropas Komisijas darba grupa formulēja 6 galvenās idejas, kas ir cieši saistītas ar karjeru, karjeras atbalsta pasākumiem, tai skaitā arī ar karjeras izglītību.

Memorandā tiek definētas jaunas pamatprasmes (digitālās prasmes, svešvalodu prasmes, sociālās prasmes, uzņēmējdarbības prasmes, prasmes mācīties utt.), kas ir nepieciešamas, lai aktīvi piedalītos uz zināšanām balstītā sabiedrībā un tautsaimniecībā. Pamatprasmju pārvaldīšana ir būtiska ikvienam indivīdam pastāvīgai zināšanu apguvei, kas turpinās visu dzīvi, tostarp arī karjeras kompetences veidošanā. Karjeras izglītības uzdevums ir nodrošināt skolēnam iespējas un atbalstu šo jauno un dzīvei nepieciešamo pamatprasmju apguvei.

Memorands uzsver arī to, ka šo pamatprasmju attīstīšana nav kāda konkrēta mācību priekšmeta uzdevums, to apguve ir realizējama ar starppriekšmetu saikni, tādējādi vispārējām, sociālajām un profesionālajām prasmēm pārklājoties ne tikai satura, bet arī funkciju ziņā. Īpaši uzsvērtas memorandā tiek tās prasmes, kas nepieciešamas veiksmīgai indivīda dalībai darba tirgū.

Jāatzīmē, ka sekmīgai šo prasmju attīstīšanai, veidošanai skolās ar saviem iekšējiem resursiem vien nepietiek. Kā liecina pieredze, šobrīd pašiem skolotājiem ir nepietiekamas svešvalodu lietošanas prasmes, IT lietošanas prasmes, kā arī zināšanas par uzņēmējdarbību un pašas uzņēmējdarbības prasmes, līdz ar to ir nepieciešams atbalsts no ārpuskolas esošām

institūcijām (augstskolām, uzņēmējiem), kas spētu atbalstīt skolu – gan skolotājus, gan skolēnus - attiecīgo zināšanu, prasmju apguvē.

Lai attīstītu efektīvas mācību un mācīšanās metodes un kontekstus patstāvīgai mūžizglītībai, nozīmīgas ir arī inovācijas mācīšanās un mācībās. Individīdiem ir jāmaina izpratne par mācīšanos, viņiem jākļūst par aktīviem izglītības procesa dalībniekiem. Lai tas notiktu, ir jāmaina mācību metodes, ir jāsamēro praktiskās mācības ar teorētiskajām mācībām, ir jāveido mācīšanās pieredze, kas arī ir viens no nosacījumiem veiksmīgai personības sevis paša realizācijas pamatnosacījumiem, svarīgs nosacījums sevis realizēšanai jaunās ekonomikas laikmetā, zināšanu sabiedrībā un ir viens no karjeras izglītības uzdevumiem. Savukārt augstskolu, uzņēmēju līdzdalība karjeras izglītības īstenošanā pavērtu vairāk iespēju gan metožu dažādošanā, gan nodrošinot vairāk praktiskās mācības.

Mūžizglītības memorandā tiek uzsvērti arī konsultāciju pieejamības nodrošināšana, tai skaitā arī skolā. Un, tā kā šobrīd skolās štata vienība karjeras konsultants nav paredzēta, tad lietderīgi skolām būtu veidot partnerību ar dažādiem, tuvāk skolai pieejamajiem karjeras centriem.

Minētās idejas labāk īstenojamas ir ar ietverošu partnerību un integrētu pieeju, tādā veidā ļaujot labāk apzināt un sasniegt skolēnu vajadzības, prasības.

Vecāku un visas sabiedrības (pilsoniskās organizācijas, sociālie partneri) līdzdalību karjeras vadības prasmju apguvē paredz arī 2008.gada 3.novembra Eiropas Savienības Padomes izdotā Rezolūcija par mūžilga karjeras atbalsta sekmīgu iekļaušanu mūžizglītības stratēģijās.

Arī Latvijā 2005.gadā Eiropas struktūrfondu nacionālās programmas ietvaros rīkotajā seminārā par daudzpusīgu sadarbību karjeras izglītības attīstībai, apkopojot citu valstu pieredzi, tika secināts, ka karjeras izglītībai ir jābūt balstītai uz plašu un daudzpusīgu sadarbību starp ģimeni, skolu, pašvaldību, atbalsta centriem, augstskolām un darba devējiem.

Sabiedrības līdzdalību, „popularizējot visu veidu izglītību, veicot izglītošanu un sekmējot izglītības kvalitātes uzlabošanu, veidojot izglītības programmas, aizsargājot izglītojamo un pedagogu tiesības un intereses izglītības ieguves un darba procesā, veidojot izglītības un izglītības atbalsta iestādes un sabiedriskās organizācijas”, izglītības organizēšanā un attīstīšanā nosaka arī Izglītības likuma 21.pants.

Kā liecina pieredze, šobrīd sabiedrībā nav vienota redzējuma par skolā iegūstamajām zināšanām, prasmēm un attieksmēm – darba devējiem ir savs redzējums, skolai/skolotājiem savs un skolēniem vēl cits. Darba devēji ir vairāk orientēti uz prasmēm, kas nepieciešamas darba tirgū, skolotāji ir orientēti uz valsts izglītības standarta izpildi un centralizēto eksāmenu sagatavošanu,

bet skolēniem, arī skolēnu vecākiem, nav pilnvērtīgas informācijas un sapratnes ne par to, kas nepieciešams darba tirgū, ne arī par to, kādas prasmes būs noderīgas dzīvei.

Partnerībā varētu rast kopīgu redzējumu karjeras izglītības saturam un īstenošanai, jo tādā veidā dažādām sabiedrības grupām ir iespēja vienai otru papildināt, nonākot pie optimālākā un efektīvākā rezultāta.

Analizējot Eiropas Savienības valstu pieredzi, jāsecina, ka pieredze sadarbības (arī Eiropas Savienības karjeras atbalsta un izglītības dokumentos pārsvarā tiek lietots jēdziens “sadarbība”, nevis partnerība) veidošanā ar karjeras izglītībā un atbalstā ieinteresētajām pusēm (darba devējiem, nevalstiskajām organizācijām, citām izglītības iestādēm, vecākiem) ir dažāda:

- 1) ir valstis, kurās sadarbība tiek organizēta valsts līmenī, piemēram, Bulgārijā, Vācijā tiek organizēti forumi, kuros piedalās izglītības iestādes, darba devēji un nevalstiskās organizācijas, vai arī Itālijā, kur skolu attiecības ar darba devējiem un citām ieinteresētajām pusēm veido skolu karjeras un atbalsta dienesti; savukārt Dānijā katra skola sadarbībā ar pašvaldības karjeras attīstības atbalsta centru veido sadarbību ar darba devējiem, iesaistot sadarbībā arī profesionālās izglītības iestādes, augstskolas un vecākus;
- 2) ir valstis, kurās skolas pašas veido sadarbību (parasti sadarbībā ar pašvaldību), piemēram, Somija, Čehija;
- 3) ir valstis, kurās sadarbība notiek atsevišķu pasākumu ietvaros, piemēram, organizējot Ēnu dienas vai ekskursijas (Francija, Spānija, Malta);
- 4) ir valstis, kurās tiek/tika īstenoti pilotprojekti, ar kuru palīdzību skolās tiek ieviesta, piemēram, uzņēmējdarbības programma vai mācību priekšmets, kurus īstenojot tiek piesaistīti dažādi sadarbības partneri, kā tas ir Grieķijā, Norvēģijā.

Sadarbības veidošanas iespējas nosaka valsts izvirzītās prioritātes, normatīvie dokumenti un zināmā mērā arī valsts kultūra, tradīcijas.

Veiksmīgas partnerības izveidošanas pamats ir kopīgas vērtības, kopīgs redzējums, vienots mērķis, respektīvi, ir jābūt vienojošam elementam, kas virza partneru darbību (Pudule 2010: 264).

Norvēģijā par tādu ir kļuvusi uzņēmējdarbība. Ar jēdzienu „uzņēmējdarbība” saprotot dinamisku, sociālu procesu, kurā indivīds, viens vai sadarbojoties ar citiem, identificē, nosaka izdevību inovāciju pārveidei, transformācijai, ideju īstenošanai praksē un mērķtiecīgām aktivitātēm, kam ir sociāls, kultūras vai ekonomisks konteksts. (Strategic Plan. See the

opportunities and Make them Work! – strategy for entrepreneurship in education and training 2004–2008.)

Norvēģijā uzņēmējdarbība tika ieviesta arī izglītībā, un ar uzņēmējdarbības kompetences attīstīšanu, veidošanu tiek nodrošināta karjeras izglītības īstenošana skolās, attīstot skolēnos personiskās un attieksmes kvalitātes (prasmes un gatavība iniciatīvai, gatavība riskēt, pašpaļāvība, sociālās iemaņas un prasmes sadarboties), kā arī zināšanas, kas nepieciešamas veidojot uzņēmumus, attīstot tos, ideju iedzīvināšanai praksē un mērķu izvirzīšanai.

Norvēģi uzskata, ka uzņēmējdarbības ieviešana izglītībā paver lielāku izvēles brīvību mijiedarbībai (arī sadarbībai, partnerībai) starp izglītību un sabiedrību (uzņēmēji, pašvaldības, valsts institūcijas u.c.), kas ir nozīmīgi, sekmējot radošumu un inovācijas, kā arī dažādo mācību metodes, liekot uzsvāru uz praktisko darbību un iemaņām (Pudule 2010: 264).

Tā kā Latvijā šobrīd valsts noteiktajos normatīvajos dokumentos karjeras izglītības saturs, īstenošanas iespējas un kārtība nav noteikta, tad skolām atbilstoši esošajiem valsts izdotajiem normatīvajiem dokumentiem ir iespēja pašām izvēlēties karjeras izglītības īstenošanas iespējas:

- izglītības programmu izstrāde (arī izvēle, izvēles pamatojums) atbilstoši pieprasījumam (izglītojamo, darba devēju, pašvaldības, sabiedriskās organizācijas, augstskolas, izglītības pārvaldes) – saturs, kas atbilst pieprasījumam;
- jauna mācību priekšmeta standarta izstrāde (ja to pieprasa atbilstošā īstenojamā izglītības programma);
- mācību priekšmetu programmu izstrāde (klases audzinātāja stunda, kāds fakultatīvs mācību priekšmets, jauns mācību priekšmets kādas izglītības programmas ietvaros) atbilstoši pieprasījumam;
- integrējot citu mācību priekšmetu ietvaros, bet stingri reglamentējot šo procesu (sistēma);
- interešu izglītības programmu attīstīšana;
- audzināšanas darbības programmas izstrāde;
- ārpusstundu pasākumu dažādošana (nometnes, ekskursijas, tikšanās, uzņēmēju dienas, darba izmēģinājumi u.tml.);
- informācijas, konsultatīvā centra izveide;
- kvalificētu speciālistu – karjeras konsultantu darbības nodrošināšana skolās (Pudule 2010: 263)

Jāatzīmē, ka kāda atsevišķa pasākuma īstenošana vēl nenodrošina pilnvērtīgu karjeras kompetences apguvi. Skolās karjeras izglītība ir sistēmiski jāintegrē visā izglītības procesā.

Veidojot karjeras izglītības programmas, kas ir pakārtotas skolas vīzijai, attīstības prioritātēm, mērķiem, kuri savukārt ideālajā variantā saskan ar pašvaldības prioritātēm izglītībā, ir viena no iespējām, kā veiksmīgi integrēt karjeras izglītību visā izglītības procesā – gan formālajā (mācību priekšmetu programmās, audzināšanas programmās) un neformālajā (interesu izglītības pulciņu programmās, ārpusstundu pasākumos) izglītībā, ņemot vērā formālās un neformālās izglītības mijiedarbību ar brīvo (ģimenes, draugu, masu mediju ietekme) izglītību.

Svarīgs elements veiksmīgai karjeras izglītības programmas realizēšanai skolās ir informatīvs, metodisks, konsultatīvs un arī finansiāls atbalsts no sabiedrības puses, respektīvi, nozīmīga ir sabiedrības līdzdalība, labāk partnerība, iesaistoties šīs programmas realizācijā un uzņemoties daļu atbildības par šīs programmas realizāciju un sasniegtajiem rezultātiem, sniedzot atbalstu šīs programmas realizācijā, jo skolas vienas pašas nespēj nodrošināt skolēniem pilnvērtīgu un kvalitatīvu informāciju par darba tirgu, par profesijām, par turpmākajām izglītības iespējām ne tikai Latvijā, bet arī ārzemēs, tātad, nozīmīga ir partnerība ar citām izglītības iestādēm, ar darba devējiem, uzņēmējiem. Ne vienmēr skolotāji ir arī tik kompetenti, lai spētu patstāvīgi izglītēt ne tikai skolēnus, bet arī savus kolēģus un vecākus karjeras attīstības un izglītības jautājumos – skolotājiem ir nepieciešams metodiskais atbalsts, kuru varētu sniegt gan pašvaldības, gan augstskolas. Tikpat svarīgs ir arī konsultatīvo dienestu atbalsts – mediķu, sociālo un speciālo pedagogu, psihologu, karjeras konsultantu u.tml.

Secinājumi

Apkopojot analizēto teorētisko literatūru un normatīvos dokumentus, kā arī apkopojot citu valstu pieredzi, jāsecina, ka:

- 1) mūsdienu sabiedrība izvirza jaunas pieejas nepieciešamību karjeras veidošanā, tostarp nodrošinot karjeras izglītību un atbalstu arī skolās;
- 2) partnerība karjeras izglītībā varētu sniegt efektīvāku rezultātu karjeras kompetences apgūvē, tā ļautu labāk apzināt un sasniegt skolēnu vajadzības atbilstoši mūsdienu sabiedrībai un dzīvē nepieciešamajam;
- 3) skolām karjeras izglītība ir jāintegrēt visā izglītības procesā, veidojot karjeras izglītības programmas, kuru realizācijā tiktu iesaistīti partneri, kuri nodrošinātu informatīvu, metodisku, konsultatīvu un finansiālu atbalstu programmas realizēšanā;
- 4) partneru nepieciešamību karjeras izglītības īstenošanā nosaka:
 - karjeras izglītības saturs, kuru savukārt nosaka skolēna attīstība un skolēna karjeras attīstība,

- karjeras izglītības satura organizācijas formas un mācību metodes;
- 5) par svarīgu vienojošo elementu partneriem ir kopīgas vērtības un vienots mērķis – sasniedzamais rezultāts.

Šis darbs izstrādāts ar Eiropas Sociālā fonda atbalstu projektā «Atbalsts doktora studijām Latvijas Universitātē».

Bibliogrāfija

1. Covery, S.R. (2004) The 7 habits of highly effective people. Powerful Lessons in personal Change. New York: Free press
2. Eiropas Savienības Padomes projekts Rezolūcijai par mūžilga karjeras atbalsta sekmīgu iekļaušanu mūžizglītības stratēģijās.
http://www.viaa.gov.lv/files/free/48/748/pol_3_rezolucija_2008_lv.pdf [30.10.2010].
3. Izglītības attīstības pamatnostādnes 2007.-2013.gadam.
http://izm.izm.gov.lv/upload_file/Normativie_akti/izm_260906_izgl_att_pamatnost_2007-2013.doc - resurss apskatīts 2009.gada [17.10.2010].
4. Izglītības likums. http://izm.izm.gov.lv/upload_file/izglitibas-likums-01-07-2009.pdf [12.09.2010].
5. Jaunzeme, I. Karjeras vadības un atbalsta sistēmas pilnveidošanas problēmas augstākajā izglītībā Latvijā. Promocijas darbs.
https://luis.lanet.lv/pls/pub/luj.fprnt?l=1&fn=F857457731/Inta_Jaunzeme_Dokt010022.pdf [03.03.2011].
6. Kalve, I. (2005) Apsēlot pārmaiņu vējus. Stratēģiskā un pārmaiņu vadība. Rīga: Turība
7. Konceptija Karjeras attīstības atbalsta sistēmas pilnveidošana (informatīvā daļa).
http://www.lm.gov.lv/upload/darba_tirgus/darba_tirgus/kaas_koncepcija.doc [28.08.2010].
8. Landzmane, L., Landzmanis, E. (2009) Latvijas karjeras attīstības sistēmas vadības uzlabošanas iespējas.
<http://www.karjerasmenedzments.lv/Pielikumi/LIGITA%20LANDZMANE%20un%20EDIJS%20LANDZMANIS=raksts=LKAAS%20vadibas%20uzlabosanas%20iespejas.pdf> [05.09.2009].
9. LR MK noteikumi Nr. 1027 Noteikumi par valsts standartu pamatizglītībā un pamatizglītības mācību priekšmetu standartiem.
http://izm.izm.gov.lv/upload_file/Normativie_akti/MK715_08_01.07.2009.pdf [15.02.2011].
10. LR MK noteikumi Nr. 715 Noteikumi par valsts vispārējās vidējās izglītības standartu un vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmetu standartiem.
http://izm.izm.gov.lv/upload_file/Normativie_akti/MK-noteikumi-1027.doc [12.09.2010].
11. Mūžizglītības memorands. http://www.tip.edu.lv/faili/Muzizglitibas_memorands.doc [09.03.2011].

12. Mūžizglītības politikas pamatnostādnes 2007.-2013. gadam.
http://www.tip.edu.lv/faili/Muzizglitibas_politikas_pamatnostadnes_2007.doc
[09.03.2011].
13. Paszkowska-Rogacz, A. (2010) Mans bērns izvēlas karjeru. Rīga: VIAA
14. Pudule, G. (2010) Karjeras izglītība vispārizglītojošās skolās. Teorija praksei mūsdienu sabiedrības izglītībā. V satrptautiskā zinātniskā konference. Rīga: RPIVA. 259-265.
15. Strategic Plan. See the Oportunities and Make them Work! – Strategy for Entrepreneurship in Education and Training 2004–2008. Ministry of Education and Research, Ministry of Trade and Industry, Ministry of Local Government and Regional development. (Norvēģija)
16. Vispārējās izglītības likums. http://izm.izm.gov.lv/upload_file/visparejas-izglitibas-likums.doc [12.09.2010].
17. *Vocational Guidance Education in Full-Time Compulsory Education in Europe.*
http://www.viaa.gov.lv/lat/karjeras_atbalsts/eurydice/eurydice_publicakijas/?year=2008
[23.02.2011].

¹ angļu val. – copartnership – partner or associate, when espessaly shared equalle; no angļu val. copartner – „darījuma partneris”; partnership – „līdzdalība”; partneris – cilvēks attiecībā pret citiem cilvēkiem, ar kuriem kopīgi ko dara

² sadarbība - kopīga darbība; savstarpēji saskaņota darbība, vajadzības gadījumā cits citam palīdzot, cits citu atbalstot